

Kárpátalja

A Kuchtovcei nyergen haladok át. A nyereg a 0-s és 1-es Zóna határán fekszik. A 0-s Zónának ezen a részén nincs erdő. Lekaszált mezőn állók, a széna fehér nejlomba bálázva. Kabinokra emlékeztetnek a bálák, űrhajó maradványaira. A leszálló kapszulára. A nyereg 1-es Zónába eső részét erdő borítja. Sűrű bükkös, földút fut át rajta. Néhány nappal ezelőtt mély árkokat vájtak bele a munkagépek, nem bírok átvergődni rajtuk. Inkább az út mellett megyek tovább. Tekerek a bükkleveleken, kanyargok a biciklivel a fák között. Ha a Nyeregben hal meg valaki, a lelke ott marad, ahol az esemény bekövetkezett. Elsőként megint a cseh csendőrből botlom, akit szeszcsempészek lóttak agyon. Elhaladok egypár különféle nációjú k.u.k. baka, egy orosz cári katona és a lova, a legutóbbi háborúból itt maradt német legények és néhány szovjet vöröskatona mellett. A fán parasztember lóg, a kő alatt újszülött kisbaba. Ismerem már jól az összeset. Az utóbbi hatvan év alatt nem került közéjük új. Csak állat, de az állatokat nem számolom. Annyi féle-fajta van itt belőlük, és olyan sok, hogy éjjel is fényesre világítják az erdőt. A holtak teste nagyon gyorsan bomlik a Nyeregben. Az agresszív, agyagos talaj néhány hét alatt benyeli őket teljesen. Kuchtovce közvetlenül a Nyereg alatt található. A faluban egyetlen ház van, ebbe annak idején a villanyt is behúzták. Most hiábavalón meredeznek végig az út mentén a dróttjukfosztott betonoszlopok. A ház felújítva, fehérre meszelve kívül-belül, mellette megművelt kert. A telket nem határolja kerítés. Hetven éve, hogy itt áll a ház, vagy talán több is. Rendbe hozták. Az ablakai kicsik. Odabenn napközben is félhomály lehet. A festőt izgatja ez is, meg az egész Kuchtovce. Elmondott egy történetet arról, hogy milyen mágikus erővel bír a ház. Gyerek volt még, az épület épp romokban hevert, mikor egyszer bement, és egy őzet talált odabent. Meghalni ment oda az őz. Holtan feküdt már a hajdani nappali halványkék linóleumpadlóján. Nem akarta, hogy a teste olyan gyorsan belebomoljon a földbe, és a padló műanyaga meg is akadályozta ezt. Benézek az ablakon. Tenyeremet az üveghez szorítva árnyékokot, hogy lássak valamit. És valóban. Az őz még mindig ott van. A szobát helyrehozták, rend van benne. Mintha itt lakna az elpusztult állat. Az őz a ház úrnője. Visszaülök a fehér biciklire, és megyek tovább. Elhaladok a romos ciszternaház mellett. Kifosztott, szürkére vakolt épület. Ablaka nincs már, csak a fakeretek maradtak. A színiük a szemem láttára fakul. Felkaptatok a hegynyeregbe, és gondolkodom, merre menjek tovább. Jobbra indulok, és néhány perccel később már lefelé tartok, a Sátán falujába. Egy buckásnak tűnő réten kell keresztülmennem. Ezt is földút szeli át. Körül megint csak a haszontalaná vált hajdani villanyvezeték. Faoszlopok, vastag fekete kábel. Csodás ez a lejtmenet! A szél az őzek felé sodorja a szagomat. Néhány másodpercig mozdulatlanul figyelnek, majd egyszerre rándul az inuk, futásnak erednek. Az első ház az utolsó, ebben lakott valaha a Sátán. Most üres. De néhány pillanatnyi évvel ezelőtt ott ülünk a konyhában, véletlen vendégek. Derült, fagyos nap van, odakünn szélcsend és mély hó. Fehér és halványkék. Ez a két szín van csak. Tíz óra körül jár az idő. A Sátán második felesége a frissen vágott libák tollát fosztja. Hozzánk nem szól. Középső fia sorba kerámiabögrébe tölti nekünk a néhány kiskanálnyi nyirkos cukorral túlédesített forró teát. Végre belép a Sátán, és röpké pillantással azonosít mindannyiunkat. Mintha nem akarná leleplezni magát. Látszólag provokatív keresztény köszöntésünkre visszamotyog valamit. Aztán eltűnik a szobában, ahol néhány évvel ezelőtt igazából meg is hal. A középső fiú fel akar bennünket vidítani. Odalép az izzó bádorgályhához. Kihúzza a nagy fásfiókat az alján. Rózsaszín, újszülött kutyakölykök nyüszögnek benne. A mozdulatra, a fojtott hangokra azonnal mozdul izgatott anyjuk is. Odanyomja a fejét, szaglássza, nyalogatja őket. Nézzük egy darabig, majd a fiú visszateszi a kiskutyákat a rögtönzött inkubátorba. Nem sokkal később mi is eltűnünk.

A Sátán már nem él. Mérhetetlen fájdalmak közepette halt meg. Az utolsó ágya fölötti falba barázdákat vájt a körme, megszáradt a szétkapart vakolatba ivódott vér. Kínok között halt meg, marta, kaparta a falat a körmével. Vér. Mindenhonnan vér. Jajgatott. Mint az első felesége, akin idehaza végezte az abortuszokat. Jajgatott, mint az asszony, mikor kúszva-mászva menekült előle a falun át, ő pedig ütötte, rúgta. Jajgatott, mint az asszony akkor, amikor nem segített neki senki. Mindenki félt akkoriban a Sátántól. Végtelen órákon, napokon át jajgatott a Sátán. Egyik kezében az asszony fényképét tartotta, bámult a szemébe, és kaparta a falat. Kapart, jajgatott. Az Isten aztán hosszas szenvedés után emberré változtatta egy kis időre, és megengedte, hogy meghaljon. Az aszfaltút a Sátán házában ér véget. Gyerekkoromban úgy gondoltam, a világnak is itt van igazából vége. Hogy tovább már nincs semmi. A 0-s Zónát akkor még nem ismertem. Helena azt mondta egyszer, hogy arra tovább már csak egy sűrű erdő van, ahol rengeteg vadállat lakik. Hiúzok. Sok-sok hiúz. Nincs falu, nincsenek emberek. Senki. Csak az állatok.

Még mindig a Sátán falujában vagyok. A közeli domboldalból víz bugyog. Belépek. Megnyílik a föld, magába enged. Megpillantom a forrást. Békés, gyönyörű, tiszta. Mint mindig. Nem merek hozzáérni, nem merek inni belőle. A kerek felszín lágyan hullámzik, szelíden serken a víz. Ha erre járok, mindig bejövök. Itt születtem. Én vagyok az egyetlen, akit a forrás magához enged. A forrás egyetlen fia. Apám és anyám is ez a forrás. Álldogálok néhány percig, nézem, hogy pezseg fel a mélyből a víz. Aztán kimegyek, és álldogálok még egy kicsit a keskeny barázda felett. Innen indul rövid útjára a víz, hogy aztán belefolyjon a bűzhödött Ondavába, ahol apám annak idején, mikor még tiszta volt, háromszáz nagy halat is fogott naponta. Libegő fehér nejlonszatyrokkal futkostam a part mentén, kavicsokon át, csalánosban, a fűzesben, és kapkodtam, amit apám dobált kifele. Aztán majdnem mindent elosztogattunk. De ez a patak itt a forrás alatt néhány év múlva megárad majd. Egy szilaj zápor pillanatok alatt túlsordítja, és a patak sorra viszi magával a 2-es Zóna két falvának tarka házait. A pirosakat, a kékeket, a narancs- és pisztáciaszínűeket. Mindet, amelyiknek természetellenes színe van. Olyan, amelyet tilos a Zónákban használni. A tulajdonosaik ezt még mindig nem értették meg. Nem figyelnek oda, nem látják, hogy a Zónákban az utóbbi években pusztító áradások csak azokat a házakat vitték el, amelyek nem illelnek ide. Pedig nem lenne nagy ügy.

Még mindig a Sátán falujában vagyok. Hatévesen. Visszajöttem. Ezt akár mikor megtehetem. Nyár van. Ebédidő. A kocsma udvarán ülünk. Húszan, talán harmincan vannak rajtunk kívül. Ők a környező földeken dolgoznak, csak ebédelni tértek be. Nyergeletlen fekete lovat hoznak be az udvarra. Apám feláll, tréffalkozik. Röhögés. A ló nyugtalan, rázza a fejét. A kötőfék nagyokat ránt a lovat vezető férfin. Össze vannak kötve. Egy test, egy lélek. Apám átveszi az embertől a lovat, felugrik rá. A fából ácsolt csűr eresze alatt ülök egy kövön, és nézem. Nem féltem apámat. Mosolyog egész idő alatt. Magabiztosan, a véknát rugdosva ösztökéli az állatot, fitogtatja a tudását. Ekkor röhögve feláll M. Részeg. Felkap egy hosszú, vastag dorongot, és ütni kezdi a lovat. A ló megriad, egyre vadabban nyerít. Ugrál, forog összevissza, egyre többet mutat a benne lakozó fenséges erőből. Mozdulatai lélegzetelállítóan dinamikusak, kimeríthetetlenek, leküzdhetetlenek. De nem telik bele sok idő, és apám győz. Még mindig mosolyog. A félelméből nem látszik semmi, rejtve marad, jó mélyen. Aztán elmegyünk.

Most elhagyott faházakat látok. Nemsokára a semmibe vesznek majd. Lenyűgözőnek találok őket. Ide később is mindig visszatérek. Bedeszakozott ablakaikból szemrehányást vélek kiolvasni, amiért sose néztem be rajtuk. Elraktározhattam volna a belsejüket az emlékezetemben, s később újra valósággá tehettem volna. De nem tettem, s ezt aztán később, ahányszor csak megfordulok a Sátán falujában, és látom a nyomukban pusztán maradt helyeket, egyre

jobban sajnálom. Benézhettem volna, megmenthettem volna őket. Így már csak a külsejükre emlékszem. Legalábbis ezt vetíti elélem a szemem a hajdani tökéletesség kódját rejtő archetípus materializálódott képeként, azét a tökéletességet, amelytől fokozatosan és folyamatosan távolodunk, amelyhez soha nem térünk vissza, mert nemsokára elfelejtünk mindent. Az időben előrehaladva zavarodottan hagyjuk magunk mögött a formát, a részleteket, a színeket, a megmunkálás módját, az illatot, a rendet, a tisztaságot és a piszkot, a vízre és levegőre, rovarokra, penészre és tűzre, teljes enyészetre és az azt követő természetes sebgyógyulásra adott reakciót. A faházak utolsó lakói alázattal várták odabenn az elmúlást, a földbe bomlást, a képességet, hogy tovább ússzanak a sűrű agyagban, kövek között, hogy akkora területet járjanak be ily módon, amelyet csak szeretnének, s aztán tetszőleges helyen felbukkanjanak újra. A házak lakói ösztönösen abban bízza fogadtak minden betérőt, hogy eddigi életükhöz fűződő harmonikus viszonyuk és odaadó felkészültségük a közelgő halálra valami kedves, természetfölötti lény gyengéd öleléseként hat majd a többiekre. Olyan ölelésként, amely elállítja, feloldja az ember lelkében fészkelő nyugtalanság vagy legalábbis a fejüket itt-ott felütő rossz gondolatok okát. De aztán látam egyszer egy ilyen házat Szjankiban, amelynek a fele Lengyelországhoz, fele pedig Ukrajnához tartozik. Zóna. A San forrása fölött állok. Fényképezek. A falfaluban járok, amelynek a nyugati része már nem létezik. Utcák, templomok, házak és a táj. Több emberrel is találkozom. Felfoghatatlan jókedv. Pópa, katoná, egy férfi, a beérkező autóbusról leszálló nők és gyerekek. Megdöbbenően szívélyes mosolyok. A falu térképe eredetileg mintha el akart volna tántorítani, mintha azt próbálta volna mondani, hogy kockázatos idejőnnöm. Hogy önként vállalom az átok kockázatát, amely az ismeretlen indítatásból esetlegesen még mindig itt élőket sújtja. De most örülök. Lélekben köszönetet mondok magamnak, amiért szembeszálltam a tulajdon ösztönömmel. Itt Szjankiban megélem a hétköznapi vibráló eufóriáját, amely csak itt élhető meg, elvinni, áthelyezni máshova nem lehet. Megyek tovább a faluban, arra, amerre a temetőt sejtem. De még mielőtt odaérnék, megpillantom a házat.

Itt van. Fekete, kidőlt-bedőlt, bekerítetlen épület a mezőn. Megyek. Megyek, mert állni nem bírok. Közeledem valamihez, amelynek a létezésével nem számoltam már. Talpam az út porában, aztán a fűben csusszan előre. Közeledem. Már csak negyven-ötven méter. Hirtelen feltámad a szél, és előkap valamit, amit nem vártam. Rejtett fehér lepleket bont szét, s azok aztán lobogva feszítik ívbe a drótot, amely a vásznakkal együtt libben fel-alá. Fémnyiszorgása előcsalogat egy fekete kutyát. Én indítottam be a szelet, a szél a drótot, a drót a kutyát. A kutya vadul felém ront, de az egymásba kapcsolódó acél láncszemek visszarántják. Összepréselt torkával ugatni próbál. Magas, rekedt, ingadozó hangon. Kihaszználja a nyomorúságos lehetőséget, hogy hátsó lábai szabadon mozognak. Rövid kis ívben futkos fel-alá, a feszülő lánc most egy napóra zavarodott mutatója. Vergődik földünk az elfuserált keringési pályán, mintha túl ideges lenne ahhoz, hogy eldöntse: a klasszikus módon mozog tovább, vagy inkább ellenirányba indul. Aztán nyílik a fekete ajtó, és kilép a házból egy ember. Egy lány. Tizenhat év körüli, talán. Rejti az árnyék. Egyelőre csak egy zsenge sziluettet látok. Lassanként kiveszem elnyúló száját is, amelyből néhány pillanattal később kiáltás tör fel. Érthetetlen, zajos, torokhangú szavakat kiabál. Tökéletes szimbiózis a két hangnak. A lányé, a kutyáé. Dupla ugatás. Egyszeriben olyan érzésem támad, hogy a mód, ahogy én ezeket a fekete faházakat érzékelem, olyan vadonatúj, valós elemekkel bővült, amelyek itt Szjankiban a mai napig megőrződtek a pogány régmúltból. Az új elemek váratlanul felülírnak mindent, amit ezekről a házakról eddig gondoltam. Állok és nézek. Fényképezni szeretnék. Megörökíteni ezt a két egymás mellett álló, kétségbeesetten ugató lényt itt a házuk előtt, akik teljes egyetértésben próbálják elkergetni az időtől független létezésüket megzavaró betolakodót. Jobb kezemmel óvatos kis mozdulatot teszek a nyakamban lógó fényképezőgép felé, de ez az aprócska, befejezetlen moccanás az eddiginél is erősebb tiltakozást szül, kivicsorított fogakkal, ráncba ugró arcizmokkal és lüktető hangszalagokkal. A fekete ház védelmezői elérik céljukat, és én örökre távozom ebből a húsz, vagy talán harminc másodperc tartó helyzetből.

Újra a Sátán falujában. Tízéves vagyok, Öregmanusnak segíték behordani a szénát. Itt már egyetlen faház sincs. Öregmanus egyedül él. Van sok gyereke, de felnőtt, és elment már hazulról mind. És még sokkal régebben elhagyta a felesége is. Aztán vissza akart jönni, de Öregmanus levélben utasította el. A levél tömör volt, ennyi állt benne mindössze: „Szarunk a fejedre”. Az asszony erre felakasztotta magát. A Manus vidám, határtalanul szereti az életet, jól elszórakozunk. Gyakran járok hozzá. Hallotta valakitől, hogy ugyanolyan

betegségem van, mint a Sátán legidősebb fiának. Azt mondja, nem élünk majd sokáig. Talán tizennyolc éves korunkig. Öregmanus borzot és nyusztot szeretne fogni. Csapdákat készít, szétrakja őket az erdőben. A háza tornácán kifesztve száradnak az állatbőrök. Manus a lövöldözésről beszél. Éjjel be akartak törni az oroszok. Reggel ott talált közülük néhányat a hasukon fekvő patak-nál. Zab volt a zsebükben. Az egyiknél egy aranyrubel is. Azt a háború után eladta Öregmanus. De előtte még, mindjárt az éjszakai öldöklést követő reggelen csákányt és lapátot kellett fognia. A Manust néhány más férfival együtt a falu elejére vezeti egy fiatal, tizenhét éves, sírással küszködő német katona. Német testek hevernek ott, azok is a hasukon. A katona kiadja az utasítást, hogy kezdjenek ásni, majd elmegy valahova. Öregmanus nézi a hullákat, és felfigyel a nadrágjuk különös, mesterségesnek tűnő anyagára. Fogja a lapátot, és a túlsó végével óvatosan megcsapdossa az egyik földön fekvőt. Szokatlan, suhogó, zizzenő hang üti meg a fülét. Ettől felvidul, és erősebben csapdos tovább. Nevetve szölongatja a földön fekvőket, hogy ébredjenek fel. Összevissza üti most már a többi testet is. A többiek röhögnek. Manus egyre jobban belehevül. Mint valami szilaj csárdásba, amely a táncosok csontra izzadásával ér véget. Ekkor lövés dördül. A német kiskatona reszkető keze sütötte el a fegyvert. Az ólomdarab elhagyja a sztratoszférát, zúgva tűnik el a szomszédos térben. A katona kiabál, ordít, zokog. A férfiak elkomolyodnak. A holttestek egyszer csak megmozdulnak. Feltápaszkodnak. Olyan megfoghatatlan sebességűre gyorsul minden, hogy az élők ezt már nem képesek befogadni. Mintha visszafordította volna valami felsőbb hatalom az eseményeket. A testekből golyók röppennek elő, az alvadtt vér cseppfolyóssá válik, és visszacsorog a beforradó sebekbe. A feltámadt katonák gyors ütemben távoznak a faluból. Hátramenetben szaladnak a ponyvás teherautók platója felé, s a kocsik sebesen tolatva haladnak a prešovi vasútállomás irányába. Ott a katonák felugrálnak az ugyancsak tolató szerelvényre, amely pillanatok alatt visszaviszi őket a házukba, a családjukhoz. A tempó hirtelen lelassul. A kisimult arcú emberek asztalhoz ülnek. Ugyanez történt az aranyrubeljét veszített oroszral és a többiekkel, akik ott heverték mellette. Ők is megéledtek, és eltűntek. Mintha mi sem történt volna.

A háborúnak vége. Öregmanus a háza tornácáról vizelefele. Kinyitja az ajtót, leballag a három lépcsőfokon, és oda, közvetlenül a bejárat elé ürti a mocskát. Sárgára égett, szélesen elnyúló folt a talajon. Búz. Barátja, a Sátán még él, s a postás rendszeresen kézbesíti neki a folyóiratokat. Ezeket aztán az Öregmanussal együtt lapozzák át. Öregmanus kellemesen megdöbben, hogy ilyesmi valóban létezik. Hogy vannak ilyen nők. Tetszik neki a dolog. Röhög.

Aztán huszonhárom éves vagyok, és látogatóba jövünk hozzá a nagybátyámmal. Hóvihar van. Február. Öregmanus ágyban fekszik, a fia gondozza. Egy üres konzervdobozban a kiköpődött slejm, az ágyat hűségesen őrzi egy sánta kutya. Öregmanusnak mindig sánta kutyái voltak. Miért? Nem tudom, és valamiért nem is tudom tőle megkérdezni. Be van borogatva az öreg, fekszik, alig mozdul. Az elméje azonban még mindig meglepően friss. Nem hiszem, hogy nem kel fel többé az ágyból. Egyfolytában tréfálgat. Szól a bácsikámnak, hogy menjen közelebb, és odasúg neki valamit. A bácsikám elutasítón ingatja a fejét. Öregmanus nem ért vele egyet. Nem hiszi. Hazaindulunk, és én akkor látom utoljára. Lehetséges ez? Lehetséges, hogy ez az ember ne örökké éljen? Vagy legalábbis tovább, mint én? Ki más lenne rá jogosult? A visszaút homályában elmondja a bácsikám, miről beszélgettek. Öregmanus egy bizonyos napra kérdezett rá. Pár évvel a háború után volt az a nap. A feleségét az én tizenhat éves bácsikámmal és egy másik inassal bezárkózza találta a házában, ahová a fiúk falat vakolni jöttek. Otthon volt a négy kisgyerek is. Az egyik még szopós csecsemő. A bácsikám elmondja, mi történt ott. Tényleg olyan volt az asszony. A bácsikám nevet.

Kiérünk a Sátán falujából, és a 2-es Zóna felé tartunk. A bácsikám egyszerre nem akar tovább a Zónák nyelvén beszélni. Azt mondja, nehéz. Sok éve már, hogy elment, és ragaszkodik a felejtés jogához. Megyünk tovább, a szakadó hó az arcunkat lyuggatja. A bácsikám nem ismer meg, rémülten kérdezi:

– Ki maga?

Saját magát papnak gondolja. Prédikátornak. Szívügye az igazság és az igazságosság, azt akarja, hogy higgyünk mindnyájan, kerüljük el a büntetést, amelyet a Magasságos küldhet ránk. Megyünk tovább. A bácsikám még mindig furcsán merev. Fél tőlem. Kiabál.

– Ki maga? Mondja meg azonnal! Nem ismerem magát! Mit akar tőlem?!

Templomi énekeket énekel. A karja kitérve, lépdel az úton, szeme az égre mered.

(részlet)

MÉSZÁROS TÜNDE FORDÍTÁSA